

Filosofie - pro každého?

Filosofové (někteří) měli odedávna sklon se považovat za zvláštní a vybrané lidi; tento sklon byl z druhé strany podporován a zesilován přesvědčením (některých) „obyčejných“ lidí, že filosofové jsou jaksi mimo normu, že jsou pro samý zájem o nejrůznější myšlenky méně schopni nebo přímo neschopni běžně žít. Neplatilo to však o všech stejně; klasickým příkladem opaku byl Sókratés. Ten nejenom obracel pozornost k záležitostem člověka, obce, společnosti, ale mnohdy i k záležitostem každodennosti (ovšem aby na nich ukázal něco, co každodennosti jakoby unikalo). Jak se to tedy má se vztahem mezi filosofií (a filosofy) na jedné straně a veřejností na straně druhé? Filosof má ve společnosti zvláštní postavení, které se trochu podobá postavení umělců: svým filosofováním si na živobytí nevydělává, ale buď si musí na život (a rodinu atd.) vydělávat jinak, jinou, „užitečnější“ prací, nebo je závislý na jiných lidech a na jejich zájmu o jeho filosofování. I ve starších a dodnes do jisté míry v méně pokročilých společnostech měly a mají jakési zvláštní místo lidé, ke kterým se ostatní nejednou utíkají pro morální oporu nebo pro radu apod; většinou jde o starší lidi, ale někdy docházelo (nebo dochází) i k určité institucionalizaci takových zkušenějších a rozumnějších lidí. Říkalo se jim mudrci nebo vědoucí apod., patřily k nim i ženy (vědmy), atd. Takoví lidé nezřídka kolem sebe shromažďovali přívržence a žáky, jakési „školy“; jejich vliv byl někdy dost silný, takže nekončil jejich smrtí, ale pokračoval díky pevnějším nebo méně pevným tradicím (tradováním učení atd.). K významnému zlomu (nikoli náhlému) však došlo až ve starém Řecku, kde můžeme sledovat jakési přesouvání těžiště zájmu a myšlenkové práce mudrců (moudrých, *sofoi*) ze záležitostí výrazně se týkajících vlastně každého člověka směrem k otázkám poněkud odtažitějším, k problémům světa přírody a kosmu (také nebes), původu věcí, světa bohů, jejich místa ve světě a vztahu mezi nimi a lidmi atd. Zdá se, že hlavním zdrojem této proměny mudrce ve filosofa se stal objev či vynález (obojí tam najdeme) pojmu a pojmovosti, a to za nepostradatelné pomoci geometrie a vůbec matematiky (zároveň je třeba si připomenout, že jde vlastně o názvy nepříliš případné a užívané dnes v jiných než původních významech). Sókratův odvrát od otázek přírody a naopak velkého soustředění na otázky obce a lidského života vlastně nebyl tak velkou novinkou, jak se to kdysi jevilo, neboť šlo o připomenutí toho, co náleželo k charakteristickým vlastnostem a funkcím starých mudrců. Nicméně ačkoliv Sókratés sám si na život vydělával prací kamenickou (a jen tu a tam rodině mohl přispět něčím, co dostal jako výslužku nebo jako nějaké přebytky z hostin, jichž se účastnil a na nichž býval rád viděn a slýchán), v téže době už si někteří mrštní myslitelé vydělávali tím, že své výklady a přednášky i rady „prodávali“. A od té doby se stalo velkým, a možno říci zásadním problémem, zda si filosof může (a smí) své filosofování nechávat zaplatit.

(Písek, 141113-2.)